Gönderim Üzerine*

Bertrand Russell

Çev. Alper Yavuz

Bir "gönderim deyimi" ile şunlardan birini anlatmak istiyorum: bir insan, kimi insan, herhangi bir insan, her insan, bütün insanlar, İngiltere'nin şimdiki kralı, Fransa'nın şimdiki kralı, Güneş Sistemi'nin yirminci yüzyılın ilk anındaki kütle merkezi, Dünya'nın Güneş'in çevresinde dönüşü, Güneş'in Dünya'nın çevresinde dönüşü. Demek ki bir deyim yalnızca *biçimi* yoluyla gönderim yapar. Üç durumu ayırt edebiliriz: (1) Bir deyim, gönderim deyimi olup da şu anda hiçbir şeye gönderim yapmıyor olabilir; *örneğin*, "Fransa'nın şimdiki kralı". (2) Bir deyim belirli bir nesneye gönderim yapabilir: *örneğin*, "İngiltere'nin şimdiki kralı" belirli bir insana gönderim yapar.[1] (3) Bir deyim belirsizce gönderim yapabilir; *örneğin*, "bir insan" birçok insana değil, belirsiz bir insana gönderim yapar. Böyle deyimlerin yorumlanması dikkate değer kimi zorluklar içerir; gerçekten de, biçimsel çürütmeye açık olmayan bir kuram geliştirmek çok güçtür. Açıklamak üzere olduğum kuram, şu ana kadar keşfedebildiğim kadarıyla, farkında olduğum bütün zorlukları karşılamakta.

Gönderim konusu yalnızca mantıkta ve matematikte değil, aynı zamanda bilgi kuramında da çok büyük önem taşır. Örneğin, Güneş Sistemi'nin belirli bir andaki kütle merkezinin belirli bir nokta olduğunu biliriz ve onun üzerine kimi doğru önermeleri dile getirebiliriz; ancak yalnızca betimleme yoluyla bilebildiğimiz bu noktayı doğrudan *tanımayız*. *Tanıma* ve *üzerine bilgi* arasındaki ayrım, bizde tasarımları olan şeyler ile bizim yalnızca gönderim deyimleri aracılığıyla eriştiğimiz şeyler arasındaki ayrımdır. Çoğu zaman belirli bir deyimin tek bir şeye gönderim yaptığını bilmemize karşın, o şeyi tanımayız. Yukarıdaki kütle merkezi durumunda olan budur. Algıda algı nesnelerini tanırız. Düşüncede de daha soyut bir mantıksal karakterdeki nesneleri tanırız; ancak anlamları tanıdık sözcüklerden oluşan deyimlerin gönderim yaptığı nesneleri tanıma zorunluluğumuz yoktur. Çok önemli bir örneği ele alalım: Başka insanların zihinlerini algılamadığımızdan, onları tanıdığımıza inanmamız için hiçbir gerekçe görünmez. Bundan dolayı onlarla ilgili bildiklerimiz gönderim yoluyla sağlanır. Düşünme hep tanıma ile başlamalıdır; ancak ondan sonra tanımadığımız birçok şey *üzerine* düşünme gelir.

Uslamlamamın gidişatı şu şekilde olacak. Savunmak[2] niyetinde olduğum kuramdan söz ederek başlayacağım. Sonrasında Frege ve Meinong'un kuram-

*Çevirinin yayın bilgisi şöyledir: Bertrand Russell (2015). "Gönderim Üzerine". Çev. Alper Yavuz. İçinde: *Felsefe Tartışmaları* 49, ss. 55–71. Bu çeviri için kullandığım kaynak şudur: Bertrand Russell (1905). "On Denoting". İçinde: *Mind* 14.56, ss. 479–493. Bu çeviriyi benimle birlikte baştan sona okuyup düzelten İlhan İnan'a teşekkür ederim. [ç.n.]

[1] Bu makale yazıldığı sırada VII. Edward İngiltere kralıydı. [ç.n]

[2] Bu konuyu *Principles of Mathematics* [*Matematiğin İlkeleri*] V. Bölüm, §476'da tartıştım. Orada savunulan kuram Frege'ninkiyle neredeyse aynıdır ancak aşağıda savunulacak kuramdan epeyce farklıdır.

larını tartışarak, bunları neden doyurucu bulmadığımı göstereceğim. Daha sonra kendi kuramımın dayanaklarını ortaya koyacağım ve son olarak kuramımın felsefi sonuçlarını kısaca göstereceğim.

Kuramım kısaca şöyledir. *Değişken* kavramını temel olarak alıyorum. "C(x)"i x'in bileşen olduğu, x değişkeninin özsel olarak ve tümüyle belirlenmemiş olduğu önerme[3] anlamında kullanıyorum. O zaman iki deyimi düşünebiliriz: "C(x) her zaman doğrudur." ve "C(x) kimi zaman doğrudur."[4] Bu durumda *her şey*, *hiçbir şey* ve *kimi şeyler* (gönderim deyimlerinin en basitleri) şu şekilde yorumlanırlar:

> C(her şey)'in anlamı "C(x) her zaman doğrudur." olur;
>
> C(hiçbir şey)'in anlamı "'C(x) yanlıştır.' her zaman doğrudur." olur;
>
> C(kimi şeyler)'in anlamı "'C(x) yanlıştır.'ın her zaman doğru olduğu yanlıştır." olur.[5]

Burada "C(x) her zaman doğrudur." deyimi temel ve tanımlanamaz olarak alınır ve diğerleri onun aracılığıyla tanımlanırlar. *Her şey*, *hiçbir şey* ve *kimi şeylerin* yalıtılmış durumda hiçbir anlamları olmadığını ancak içinde geçtikleri *her* önermeye bir anlam yüklendiğini varsayıyorum. Benim savunmak istediğim gönderim kuramının ilkesi şudur: gönderim deyimleri kendi başlarına hiçbir zaman bir anlam taşımazlar ancak dile getirilişinde onların geçtikleri her önermenin bir anlamı vardır. Gönderimle ilgili zorluklar bana göre, dile getirişlerinde gönderim deyimleri içeren önermelerin yanlış bir çözümlemesinin sonucudur. Doğru bir çözümleme, görüşlerimde yanılmıyorsam, şu şekilde ortaya konabilir.

Şimdi, "Bir insanla karşılaştım." önermesini yorumlamak istediğimizi varsayalım. Bu doğruysa, belirli bir insanla karşılaştım; ancak dile getirdiğim bu değildir. Savunduğum kurama göre dile getirdiğim şey şudur:

> "'x ile karşılaştım ve x insandır.' her zaman yanlış değildir."

Genel olarak insanlar sınıfını, *insan* yüklemi alan nesneler sınıfı olarak tanımlayarak şöyle deriz:

> "C(bir insan)"ın anlamı "'C(x) ve x insandır.' her zaman yanlış değildir." olur.

Bu, "bir insan"ı kendi başına, anlamdan tümüyle yoksun bırakır ancak içinde "bir insan" deyimi geçen her önermeye bir anlam verir.

Şimdi de "Bütün insanlar ölümlüdür." önermesini düşünün. Bu önerme[6] aslında varsayımsaldır ve bir şey insan *ise*, onun ölümlü olduğunu söyler. Bu, x ne olursa olsun, x bir insansa x'in ölümlü olduğunu söyler. Bundan dolayı, 'x insandır.'ı 'x bir insandır.' yerine koyarsak, şunu elde ederiz:

---

[3] Daha kesin söylersek, bir önermesel fonksiyon.

[4] Bunlardan ikincisinin anlamının "'C(x) yanlıştır'ın her zaman doğru olduğu doğru değildir" olduğunu kabul edersek o, birincisi aracılığıyla tanımlanabilir.

[5] Kimi zamanlar bu karmaşık deyim yerine, onunla aynı anlama geldiğinin *tanımlandığını* varsayarak, "C(x) her zaman yanlış değildir." ya da "C(x) kimi zaman doğrudur." deyimlerini kullanacağım.

[6] Bradley'nin *Logic* [*Mantık*], i. kitap, ii. bölümde başarıyla savunulduğu gibi.

> "Bütün insanlar ölümlüdür."ün anlamı "'x insansa, x ölümlüdür.' her zaman doğrudur." olur.

Sembolik mantık diliyle söylersek, "Bütün insanlar ölümlüdür." şu anlama gelir: " x 'in bütün değerleri için 'x insandır.'dan 'x ölümlüdür.' çıkar." Daha genel söylersek:

> "C(bütün insanlar)"ın anlamı "'x insansa C(x) doğrudur.' her zaman doğrudur." olur.

Benzer biçimde

> "C(hiçbir insan)"ın anlamı "'x insansa C(x) yanlıştır.' her zaman doğrudur." olur.

> "C(kimi insanlar)"ın anlamı "C(bir insan)"[7] ile aynıdır ve "C(bir insan)"ın anlamı "'C(x) ve x insandır'ın her zaman yanlış olduğu yanlıştır." olur.

> "C(her insan)"ın anlamı "C(bütün insanlar)" ile aynıdır.

Geriye *belirli tanımlık [the]* içeren deyimleri yorumlamak kaldı. Bunlar gönderim deyimleri arasında en ilgi çekici ve zor olanlardır. "II. Charles'ın babası idam edildi."yi bir örnek olarak alalım. Bu, şunu öne sürer: II. Charles'ın babası olan ve idam edilmiş bir x vardır. Buna göre *belirli tanımlık*, katı bir biçimde kullanıldığında, teklik içerir. Hatta Falancanın birden fazla oğlu varsa bile doğru olarak "Falancanın oğlu" deriz. Ancak "Falancanın *bir* oğlu" demek daha doğru olur. Böylece bizim amacımız için *belirli tanımlığı* biriciklik katan sözcük olarak kullanıyoruz. Bu nedenle "x II. Charles'ın babasıydı." dediğimizde yalnızca x'in II. Charles ile belirli bir ilişkisi olduğunu değil, başka hiçbir şeyin böyle bir ilişkisi olmadığını da öne sürmüş oluruz. Söz konusu ilişki, teklik varsayımı yapmadan ve hiçbir gönderim deyimi kullanmadan "x II. Charles'ın babası oldu." ile dile getirilebilir. "x II. Charles'ın babasıydı."nın eşdeğerlisini elde etmek için "y x'ten başkaysa, y II. Charles'ın babası olmadı."yı eklememiz gerekir ya da eşdeğerlisi olan "y II. Charles'ın babası olduysa, y x ile özdeştir."i ekleyebiliriz. Bundan dolayı, "x II. Charles'ın babasıdır." şuna dönüşür: "'x II. Charles'ın babası oldu.' ve 'y II. Charles'ın babası olduysa, y x ile özdeştir.' y için her zaman doğrudur."

Böylece "II. Charles'ın babası idam edildi." şuna dönüşür:

> "x II. Charles'a babası oldu ve x idam edildi ve 'y II. Charles'ın babası olduysa, y x ile özdeştir'in y için her zaman doğru olması x için her zaman yanlış değildir."

Bu biraz inanılması güç bir yorumlama olarak görülebilir; ancak ben şu anda gerekçeleri vermiyor, yalnızca kuramı *dile getiriyorum*.

C'nin II. Charles ile ilgili her hangi bir bildirime karşılık geldiği "C(II. Charles'ın babası)"nı yorumlamak için yukarıdakinde C(x)'i "x idam edildi." ile değiştirmek yeterlidir. Dikkat edin, yukarıdaki yorumlamaya göre, C hangi bildirim olursa olsun, "C(II. Charles'ın babası)"ndan şu çıkarımı yapabiliriz:

[7] Psikolojik olarak "C(bir insan)" *yalnızca biri* ve "C(kimi insanlar)" *birden fazlayı* çağrıştırır ancak bu çağrıştırmaları bir ön taslakta görmezden gelebiliriz.

> "'y II. Charles'ın babası olduysa, y'nin x ile özdeş olması'nın y için her zaman doğru olması x için her zaman yanlış değildir."

Bunu günlük dilde "II. Charles'ın bir babası vardır ve başka babası yoktur." şeklinde dile getirebiliriz. Sonuçta bu koşul gerçekleşmezse, "C(II. Charles'ın babası)" biçimindeki *her* önerme yanlış çıkar. Böylece, *örneğin* "C(Fransa'nın şimdiki kralı)" biçimindeki her önerme yanlıştır. Bu kuramın büyük üstünlüğü buradadır. İlk başta sanılabileceği gibi, bunun çelişmezlik ilkesine aykırı olmadığını sonradan göstereceğim.

Bu şekilde, gönderim deyimlerinin geçtiği bütün önermeleri bu deyimlerin geçmediği biçimlere indirgemiş oluruz. Böyle bir indirgemeye ulaşmanın neden gerekli olduğunu, aşağıdaki tartışma göstermeye çalışacak.

Yukarıdaki kuramın doğruluğunu destekleyen şey, önermelerin sözel dile getirilişlerinde geçen gönderim deyimlerini, önermelerin gerçek bileşenlerine karşılık geldiğini düşündüğümüzde karşımıza çıkan zorluklardır. Olabilecek kuramlar içinde bu türden bileşenleri barındıranlar arasında en basiti Meinong'unkidir.[8] Bu kuram, dilbilgisi kurallarına uygun her gönderim deyiminin bir *nesneye* karşılık geldiğini savunur. Buna göre "Fransa'nın şimdiki kralı," "yuvarlak kare," vb.nin gerçek nesneler çıkması gerekir. Bu türden nesnelerin *kalıcı olmadıkları* kabul edilse bile, yine de nesneler olarak varsayılırlar. Bu görüş kendi içinde zor bir görüştür ancak temel eleştiri bu nesnelerin hiç kuşkusuz çelişmezlik yasasını çiğnemelerinin kaçınılmaz olmasıdır. Örneğin var olan Fransa'nın şimdiki kralının hem var olduğu hem de var olmadığı; yuvarlak karenin hem yuvarlak olduğu hem de yuvarlık olmadığı vb. savlanabilir. Ancak bu kabul edilemez ve bu sonucun önüne geçen bir kuram bulunabilirse doğal olarak o yeğlenmelidir.

Frege'nin kuramında çelişmezlik yasasına yukarıdaki aykırılığın önüne geçilir. O, bir gönderim deyiminde *anlam* ve *gönderge* olarak adlandırabileceğimiz iki öğeyi ayırt eder.[9] Öyleyse "Güneş Sistemi'nin yirminci yüzyılın başındaki kütle merkezi" *anlam* olarak çok karmaşıktır ancak *göndergesi* belirli bir noktadır ve basittir. Güneş Sistemi, yirminci yüzyıl, vb. *anlamın* bileşenleridirler ancak *göndergenin* hiçbir bileşeni yoktur.[10] Özdeşlik öne sürmenin çoğu zaman neden kayda değer olduğunu göstermesi, bu ayrımın üstünlüklerinden biridir. "Scott *Waverley*'nin yazarıdır." dediğimizde göndergelerin özdeşliğini anlamlardaki farklılıkla birlikte öne sürmüş oluruz. Bu kuramın savlarını başka bir yerde (*a.g.e.*) dile getirdiğim için onun dayanaklarını burada yinelemeyeceğim. Şimdi bu savların eleştirisine geçiyorum.

Gönderim deyimlerinin bir anlam *dile getirdiği* ve bir göndergeye *gönderim yaptığı* görüşünü[11] benimsediğimizde karşılaşacağımız ilk zorluklardan biri göndergenin olmadığı durumlarla ilgilidir. "İngiltere Kralı keldir." dediğimizde görünen o ki bildirim "İngiltere Kralı" karmaşık *anlamı* üzerine değil,

[8] Bkz. *Untersuchungen zur Gegenstandstheorie und Psychologie*, Leipzig, 1904, ilk üç makale (sırasıyla Meinong, Ameseder ve Mally'e ait).

[9] Bkz. onun "Ueber Sinn und Bedeutung," *Zeitschrift für Phil. und Phil. Kritik*, dizi 100.

[10] Frege, anlam ve gönderge unsurlarını yalnızca karmaşık gönderim deyimlerinde değil her yerde ayırt eder. Böylece karmaşık bir gönderim deyiminin *anlamını*, o deyimin bileşenlerinin *göndergeleri* değil, *anlamları* meydana getirir. "Mont Blanc 1000 metreden daha fazla yüksekliktedir." önermesinde ona göre, önermenin *anlamının* bir bileşeni gerçek dağın kendisi değil "Mont Blanc"ın *anlamıdır*.

[11] Bu kuramda, gönderim deyiminin bir anlamı *dile getirdiğini* söyleyeceğiz. Deyim ve anlamı için, bu ikisinin de bir göndergeye *gönderim yaptığını* söyleyeceğiz. Savunduğum öteki kuramda, *anlam* yoktur ve yalnızca kimi zamanlar bir *gönderge* vardır.

anlamın gönderim yaptığı gerçek insan üzerinedir. Ancak şimdi de "Fransa Kralı keldir."i düşünün. Biçim benzerliğinden bu da "Fransa Kralı" deyiminin göndergesi üzerine olmalıdır. "İngiltere Kralı"nın bir anlamı varsa bu deyimin de bir *anlamı* vardır ancak açık bir biçimde, kesinlikle hiçbir göndergesi yoktur. Bundan dolayı birisi "Fransa Kralı keldir."in saçma olması gerektiğini varsayabilir ancak o saçma değildir çünkü açıkça yanlıştır. Ya da yeniden şunun gibi bir önermeyi düşünün: "*u* yalnızca bir üyesi bulunan bir sınıfsa, o zaman o bir üye *u*'nun bir üyesidir.". Şöyle de söyleyebiliriz: "*u* bir birim sınıfsa, *u* bir *u*'dur.". Bu önerme *her zaman* doğru olmalıdır çünkü hipotezin doğru olduğu her durumda sonuç doğrudur. Ancak "*u*" bir gönderim deyimidir ve bir *u* olduğu söylenen anlam değil göndergedir. Buna göre *u* bir birim sınıf *değilse*, "*u*" hiçbir şeye gönderim yapmıyor gibi görünür. Dolayısıyla *u* bir birim sınıf olmayınca önermemiz saçma gibi görünmeye başlar.

Buna göre bu önermelerin yalnızca hipotezleri yanlış olduğu için saçma durumuna *gelmedikleri* açıktır. "Fırtına"daki[12] Kral, "Ferdinand boğulmadıysa, Ferdinand benim tek oğlumdur." diyebilir. Buna göre "benim tek oğlum" bir gönderim deyimidir ve onun görünüşte, benim yalnızca bir oğlum olduğunda ve ancak bu durumda bir göndergesi vardır. Ancak yukarıdaki bildirim Ferdinand gerçekten boğulmuş olsaydı bile yine de doğru olurdu. Böylelikle biz ya göndergesi ilk bakışta eksik durumlar için bir gönderge sağlamalıyız; ya da gönderim deyimi içeren önermelerin göndergeyle ilgili olduğu görüşünü bırakmalıyız. Benim savunduğum ikinci görüştür. İlk görüş Meinong'da olduğu gibi, kalıcı olmayan nesnelerin varlığını kabul eden ve onların çelişmezlik yasasına uyduklarını yadsıyan görüştür. Ancak olanaklıysa bundan kaçınılması gerekir. Aynı görüşü bir başka biçimde benimseyen Frege (var olan seçeneğimiz söz konusu olduğunda) başka türlü hiçbir göndergesi olmayacak durumlar için, kimi uzlaşımsal göndergeler tanımlar. Böylece "Fransa Kralı" boş-sınıfa gönderim yapacaktır; "Bay Falancanın tek oğlu" (on kişilik iyi bir ailesi olan adam için) onun bütün oğullarının sınıfına gönderim yapacaktır; vb. Ancak bu işleyiş, gerçekte mantıksal hatalara neden olmuyorsa da açıkça yapaydır ve konunun tam bir çözümlemesini vermez. Böylelikle gönderim deyimlerinin genel olarak anlam ve göndergeden oluşan iki yüzü olduğunu kabul edersek; gerçekte bir göndergenin olduğu varsayımı da olmadığı varsayımı da göndergenin yokmuş göründüğü durumlarda güçlüklere neden olur.

Bir mantıksal kuram bilmecelerin üstesinden gelme yeterliliği ile sınanabilir. Fiziksel bilimde deneylerin gördüğü hizmetin hemen hemen aynısını gördükleri için mantık üzerine düşünürken zihinde olabildiğince çok bilmece bulundurmak sağlıklı bir plandır. Bu nedenle bir gönderim kuramının çözebilmesi gereken üç bilmeceden söz edeceğim. Sonrasında benim kuramımın bunları çözdüğünü göstereceğim.

(1) *a b* ile özdeşse, biri için doğru olan diğeri için doğrudur ve herhangi bir önermede, önermenin doğruluk ya da yanlışlığı değiştirilmeden biri diğerinin yerine konabilir. Buna göre IV. George Scott'ın *Waverley*'nin yazarı olup olmadığını öğrenmek istedi ve gerçekten de Scott *Waverley'nin yazarıydı*. Dolayısıyla *Scott*'ı *"Waverley"nin yazarı* ile değiştirebiliriz ve dolayısıyla IV. George'un Scott'ın Scott olup olmadığını öğrenmek istediğini kanıtlarız. Ancak Avrupa'nın en centilmen kişisinin özdeşlik yasasına ilgi duyduğunu söylemek güçtür.

[12] Shakespeare'in bir oyunu (*The Tempest*). [ç.n.]

(2) Üçüncünün olmazlığı yasasınca, ya "A B'dir." ya da "A B değildir." doğru olmalıdır. Bundan dolayı ya "Fransa'nın şimdiki kralı keldir." ya da "Fransa'nın şimdiki kralı kel değildir." doğru olmalıdır. Ancak kel şeyleri ve sonrasında kel olmayan şeyleri sayarsak Fransa'nın şimdiki kralını iki listede de bulamayız. Sentezi seven Hegelciler büyük olasılıkla onun peruk giydiği sonucuna varacaklardır.

(3) "A B'den farklıdır" önermesini düşünün. Bu doğruysa A ve B arasında bir fark vardır ve bu olgu "A ve B arasındaki fark kalıcıdır." biçiminde dile getirilebilir. Ancak A'nın B'den farklı olduğu yanlışsa, o zaman A ve B arasında hiçbir fark yoktur. Bu olgu "A ve B arasındaki fark kalıcı değildir." şeklinde dile getirilebilir. Ancak bir olmayan-varlık nasıl bir önermenin öznesi olabilir? "Düşünüyorum öyleyse varım." önermesi "Varım."ın varoluşu değil, kalıcı olmayı ya da varlığı[13] öne sürmesi koşuluyla "Bir önermenin öznesiyim, o halde varım." önermesinden daha açık değildir. Bundan dolayı bir şeyin varlığını yadsımak her zaman kendiyle-çelişik gibi görünebilir ancak Meinong ile ilgili olarak gördüğümüz gibi varlığı kabul etmek de kimi zamanlar çelişkilere yol açabilir. Böylece A ve B farklı değillerse, "A ve B'nin arasındaki fark" gibi bir nesnenin varlığını ya da yokluğunu varsaymak eşit derece olanaksız görünür.

Anlam ve gönderge bağıntısı çok tuhaf belirli güçlükler içerir. Bu güçlükler, böyle zorluklara yol açan bir kuramın yanlış olması gerektiğini kanıtlamaya kendi başlarına yetecek gibi görünürler.

Bir gönderim deyiminin *göndergesinin* tersine *anlamından* söz etmek istediğimizde, bunu yapmanın doğal yolu tırnak işaretidir. Bu nedenle şöyle deriz:

> Güneş Sisteminin kütle merkezi bir noktadır, gönderim bileşiği değildir;
>
> "Güneş Sisteminin kütle merkezi" bir gönderim deyimidir, bir nokta değildir.

Ya da şöyle:

> Gray'in Ağıtı'nın[14] ilk satırı bir önermeyi dile getirir.
>
> "Gray'in Ağıtı'nın ilk satırı" bir önermeyi dile getirmez.

Bu nedenle herhangi bir gönderim deyimini, örneğin C'yi, alıp, C ve "C" arasındaki ilişkiyi görmek istersek bu ikisi arasındaki fark yukarıdaki iki örnekte olduğu gibidir.

Başlangıç olarak şunu söyleriz: C geçtiğinde bizim üzerine konuştuğumuz *göndergedir* ancak "C" geçtiğinde bu *anlamdır*. Buna göre bir deyimin anlamı ve göndergesi arasındaki bağıntı yalnızca dilsel değildir: anlam göndergeye gönderim yapar diyerek dile getirdiğimiz mantıksal bir bağıntı da içermelidir. Ancak karşımıza çıkan güçlük; *hem* anlam ve gönderim arasındaki bağlantıyı koruyup *hem de* onların bir ve aynı olmalarını önlemekte başarılı olamamamız, aynı zamanda anlamın gönderim deyimlerinin aracılığı olmadığında elde edilememesidir. Bu şöyle olur.

Bir C deyiminin hem anlamı hem de göndergesi olmalıydı. Ancak biz "C'nin anlamı" üzerine konuşursak, bu bize göndergenin (varsa) anlamını verir. "Gray'in Ağıtı'nın ilk dizesinin anlamı" "'The curfew tolls the knell of parting day.'in anlamı" ile aynıdır ve "'Gray'in Ağıtı'nın ilk dizesi'nin anlamı" ile

[13] Bunları eş anlamlı olarak kullanıyorum.

[14] Burada sözü edilen İngiliz şair Thomas Gray'in (1716–1771) *Elegy Written in a Country Churchyard* (*Bir Köy Kilisesi Avlusunda Yazılmış Ağıt*) adlı şiiridir. [ç.n.]

aynı değildir. Bu nedenle istediğimiz anlamı elde etmek için, "C'nin anlamı" yerine tek "C"nin kendisi ile aynı olan "'C'nin anlamı" üzerine konuşmalıyız. Benzer biçimde "C'nin göndergesi" istediğimiz gönderge anlamına gelmez ama (herhangi bir gönderimi varsa) istediğimiz göndergenin gönderim yaptığı şeye gönderim yapan şey anlamına gelir. Örneğin "C", "yukarıdaki örneklerin ikincisinde ortaya çıkan gönderim bileşiği" olsun. O zaman şu sonuç çıkar:

C = "Gray'in Ağıtı'nın ilk dizesi" ve

C'nin göndergesi = The curfew tolls the knell of parting day.

Ancak gönderge olarak elde etmeyi *amaçladığımız* "Gray'in Ağıtı'nın ilk dizesi"ydi. Böylece istediğimizi elde etmek konusunda başarısız olduk.

Gönderim bileşiğinin anlamı üzerine konuşmaktaki güçlük şöyle dile getirilebilir: Bileşiği bir önermenin içine koyduğumuz anda, önerme gönderge üzerinedir. Öznesi "C'nin anlamı" olan bir önerme dile getirirsek; o zaman özne, amaçlananın tersine, göndergenin (varsa) anlamı olur. Bu, anlam ve gönderimi birbirinden ayırırsak anlam ile ilgilenmek zorunda kalırız dememize yol açar: anlamın göndergesi vardır ve bir bileşiktir. Bunun yanı sıra anlam dışında bileşik olarak adlandırılabilecek ve hem anlamı hem de gönderimi *olduğu* söylenebilecek bir şey yoktur. Söz konusu olan görüşte doğru söyleniş kimi anlamların göndergeleri olduğudur.

Ancak bu bizim anlamlar üzerine konuşmamızın güçlüğünü daha belirgin kılar. C'nin bileşiğimiz *olduğunu* varsayalım. O zaman C'nin bileşiğin anlamı olduğunu söylemeliyiz. Buna karşın C tırnak içinde olmadığı zamanlarda söylenen, anlam için doğru olmaz; yalnızca gönderge için doğru olur. Şunu söylediğimizde olduğu gibi: Güneş Sisteminin kütle merkezi bir noktadır. Bu nedenle C'nin kendisi üzerine konuşmak, *e.d.*, anlamı üzerine bir önerme dile getirmek için öznemiz C olmamalı; bunun yerine C'ye gönderim yapan bir şey olmalıdır. Böylece anlam üzerine konuşmak istediğimizde kullandığımız "C", anlam değil anlama gönderim yapan bir şey olmalıdır ve C bu bileşiğin bir parçası olmamalıdır ("C'nin anlamı"nda olduğu gibi); çünkü C bileşikte geçerse onun anlamı değil göndergesi geçmiş olur. Göndergelerden anlamlara geriye giden bir yol bulunmaz çünkü her nesneye sınırsız sayıda farklı gönderim deyimi gönderim yapabilir.

Dolayısıyla "C" ve C farklı varlıklarmış gibi görünürler; öyle ki "C" C'ye gönderim yapar. Ancak bu bir açıklama olamaz çünkü "C"nin C ile ilişkisi tamamen gizemli kalır. Ayrıca C'ye gönderim yapacak "C" gönderim bileşiğini nerede bulacağız? Dahası, (bir sonraki paragrafta göreceğimiz gibi) C bir önermede geçtiğinde, söz konusu olan yalnızca gönderge değildir. Ancak söz konusu görüşte C *yalnızca* göndergedir, "C" tamamen anlamı dile getirir. Bu içinden çıkılmaz bir karışıklıktır ve anlam ile gönderge arasındaki ayrımın yanlış bir kavrayış olduğunu kanıtlar görünür.

Bir gönderim deyimi bir önermede geçtiğinde, önemli olanın anlam olduğu *Waverley*'nin yazarı üzerine bilmece ile biçimsel olarak kanıtlanır. "Scott *Waverley*'nin yazarıydı." önermesinin "Scott Scott'tı."da olmayan bir özelliği vardır, yani IV. George'un doğru olup olmadığını bilmek istediği özellik. Bu nedenle ikisi özdeş önermeler değildir. Bundan dolayı bu ayrımı savunan bakış açısına bağlı kalırsak, "*Waverley*'nin yazarı"nın gönderimi yanı sıra anlamı da önemli olmalıdır. Ancak az önce gördüğümüz gibi, bu bakış açısına bağlı kaldığımız sürece, yalnızca gönderimin önemli olabileceği görüşünü savunmak

zorunda kalırız. Bu nedenle söz konusu bakış açısı terk edilmelidir.

Geriye bu makalenin başında açıklanan kuramın saydığımız bütün bilmeceleri nasıl çözdüğünü göstermek kalıyor.

Savunduğum görüşe göre, bir gönderim deyimi özsel olarak bir tümcenin *parçasıdır* ve tek sözcüklerin çoğunluğu gibi kendi başına bir anlam taşımaz. "Scott bir insandı." dersem bu, "x bir insandı." biçiminde bir bildirimdir ve öznesi "Scott"tır. Ancak "*Waverley*'nin yazarı bir insandı" dersem bu "x bir insandı." biçiminde bir bildirim değildir ve "*Waverley*'nin yazarı" onun öznesi değildir. Bu makalenin başında yapılan bildirimi kısaltarak, *Waverley*'nin yazarı bir insandı" yerine şunu koyabiliriz: "Bir ve yalnız bir varlık *Waverley*'yi yazdı ve o, bir insandı." (Bu, daha önceden söylenenle tam olarak aynı şeyi dile getirmez ancak daha kolay takip edilebilir.) Genel olarak konuştuğumuzda, *Waverley*'nin yazarının ϕ özelliği olduğunu söylemek istediğimizi varsayalım. Söylemek istediğimiz "Bir ve yalnızca bir varlık *Waverley*'yi yazdı ve o varlığın ϕ özelliği vardı." ile eşdeğerlidir.

Gönderimin açıklaması şu şekildedir. İçinde "*Waverley*'nin yazarı" olan her önerme yukarıdaki gibi açıklanır. "Scott *Waverley*'nin yazarıydı." (*e.d.* "Scott *Waverley*'nin yazarıyla özdeşti.") önermesi "Bir ve yalnızca bir varlık *Waverley*'yi yazdı ve Scott o varlıkla özdeşti." durumuna dönüşür. Yeniden tamamen açık biçime dönersek şöyle demeliyiz: "x için şu her zaman yanlış değildir: x *Waverley*'i yazdı; y *Waverley*'i yazdıysa x ile özdeştir her zaman doğrudur; Scott x ile özdeştir."[15]. Böylece "C" bir gönderim deyimiyse "x C ile özdeştir." önermesi, yukarıdaki şekilde yorumlandığında, yalnızca tek bir x varlığı için doğru olabilir (birden fazla olamaz). O zaman x varlığı, "C" deyiminin göndergesidir diyebiliriz. Böylece Scott "*Waverley*'nin yazarı"nın göndergesidir. Tırnak içindeki "C" yalnızca *deyimdir*, *anlam* olarak adlandırılabilecek bir şey değildir. Deyimin *kendinde* bir anlamı yoktur; çünkü gönderim deyiminin geçtiği herhangi bir önerme tam olarak dile getirildiğinde parçalara ayrılmış deyimi içermez.

IV. George'un merakı üzerine bilmecenin çok basit bir çözümü olduğu görülür. Önceki paragrafta kısaltılmamış biçiminde yazılan "Scott *Waverley*'nin yazarıydı." önermesi "*Waverley*'nin yazarı" gibi "Scott" ile yerini değiştirebileceğimiz bir bileşen içermez. Bu, "*Waverley*'nin yazarı" söz konusu herhangi bir önermede (benim adlandırmamla) *birincil* konumda olduğu sürece, "Scott"ın "*Waverley*'nin yazarı" ile *sözel olarak* değiştirimi ile sonuçlanan çıkarımların doğruluğuna engel olmaz. Gönderim deyimlerinin birincil ve ikincil konumları arasındaki fark şöyledir: "IV. George şunu bilmek istedi" veya "Şu şaşırtıcıdır." veya "Şu doğrudur." vb. dediğimizde "şu" bir önerme olmalıdır. Şimdi "şu"nun bir gönderim deyimi içerdiğini varsayalım. Gönderim deyimini ya "şu" yan önermesinde ya da "şu"nun yalnızca bir bileşen olduğu bütün önermede yok edebiliriz. Hangisini yaptığımıza göre farklı önermeler elde edilir. Duyarlı bir yat sahibine bir konuğunun, yatı ilk görüşünde "Yatının olduğundan daha büyük olduğunu sanıyordum." yorumunu yaptığını ve yat sahibinin de "Hayır, yatım olduğundan daha büyük değil." yanıtını verdiğini duydum. Konuğun kastettiği "Yatının benim sandığım boyutu yatının boyutundan daha büyüktü." iken ona yüklenen anlam şudur: "Yatının boyutunun yatının boyutundan daha büyük olduğunu sanıyordum." IV. George'a ve *Waverley*'ye geri dönersek, "IV. George Scott'ın *Waverley*'nin yazarı olup olmadığını öğrenmek

[15] Bu tümce biçimsel olarak şöyle yazılabilir: $\sim(\forall x)\sim(Wx \wedge (\forall y)(Wy \rightarrow x = y) \wedge x = s)$ [ç.n.]

istedi." dediğimizde normal olarak şunu kastederiz: "IV. George *Waverley*'nin yazarının bir ve yalnızca bir adam olup olmadığını ve Scott'ın o adam olup olmadığını öğrenmek istedi." Ancak şunu da kastetmiş *olabiliriz*: "Bir ve yalnızca bir adam *Waverley*'yi yazdı ve IV. George Scott'ın o adam olup olmadığını öğrenmek istedi." İkincisinde "*Waverley*'nin yazarı" *birincil* konumda, ilkinde ise *ikincil* konumdadır. İkinci yorum "IV. George gerçekte *Waverley*'yi yazmış olan adamla ilgili, onun Scott olup olmadığını merak etti." şeklinde dile getirilebilir. Örneğin IV. George Scott'ı uzaktan görmüş olsa ve "O Scott mıdır?" diye sormuş olsa bu yorum geçerli olurdu. Herhangi bir gönderim deyiminin bir önerme içinde *ikincil* konumda olması şu şekilde tanımlanabilir: gönderim deyimi söz konusu önermenin bir bileşeni olan bir p önermesi içinde geçmektedir ve gönderim deyiminin bir başka terimle değiştirimi bütün önermede değil p içinde etkili olacaktır. Dilde birincil ve ikincil konumların yol açtığı çok anlamlılıktan kaçınmak zordur ancak ona karşı korunursak bize zarar vermez. Sembolik mantıkta elbette bu sorundan kolaylıkla kaçınılabilir.

Birincil ve ikincil konumlar arasındaki ayrım bizim Fransa'nın şimdiki kralı'nın kel olup olmadığı sorununun ya da daha genel olarak göndergesi olmayan gönderim deyimlerinin mantıksal statüsü ile ilgili sorunun üstesinden gelmemizi sağlar. "F özelliği olan terim[16]" şeklinde bir gönderim deyimimiz var olsun ve buna "C" diyelim. O zaman şunu elde ederiz:

> "C'nin ϕ özelliği vardır."ın anlamı "Bir ve yalnızca bir terimin F özelliği vardır ve o şeyin ϕ özelliği bulunur."[17] olur.

Buna göre F özelliği hiçbir terime ait değilse ya da birçok terime aitse, "C'nin ϕ özelliği vardır"ın ϕ'nin *bütün* değerleri için yanlış olduğu sonucu çıkar. Böylece "Fransa'nın şimdiki kralı keldir." kesinlikle yanlıştır ve "Fransa'nın şimdiki kralı kel değildir."in anlamı

> "Fransa'nın şimdiki kralı olan bir varlık vardır ve kel değildir."

ise yanlıştır ancak

> "Fransa'nın şu anda kralı olan bir varlık olduğu ve onun kel olduğu yanlıştır."

ise doğrudur. "Fransa Kralı kel değildir." önermesi "Fransa Kralı" deyimi *birincil* konumdaysa yanlış, *ikincil* konumdaysa doğrudur. Dolayısıyla "Fransa Kralı"nın birincil bir konumda olduğu bütün önermeler yanlıştır. Bu önermelerin yadsımaları doğrudur ancak onlarda "Fransa Kralı"nın ikincil bir konumu vardır. Böylece Fransa Kralı'nın bir peruğu olduğu sonucundan kurtulmuş olduk.

Şimdi de A ve B farklı olmadığında A ve B arasındaki fark gibi bir nesnenin olduğunun nasıl yadsınacağını görebiliriz. A ve B farklıysa, bir ve yalnızca bir x varlığı vardır, öyle ki "x A ve B arasındaki farktır." doğru bir önermedir. A ve B farklı değilse, x diye bir varlık yoktur. Böylece yukarıda açıklanan gönderim

[16] Russell "terim" sözcüğünü bugün kullanıldığından daha geniş bir anlamda kullanır: "Bir düşünce nesnesi olabilen ya da doğru ya da yanlış herhangi bir önermede geçen ya da bir sayılabilen her şeyi *terim* olarak adlandırıyorum. Öyleyse bu, felsefe sözlüğünün en geniş sözcüğüdür. Birim, birey, varlık sözcüklerini onunla eş anlamlı kullanacağım." Bertrand Russell (2010). *Principles of Mathematics*. Londra ve New York: Routledge, s. 44. [ç.n.]

[17] Bu, birebir değil, kısaltılmış yorumdur.

kavramının anlamına göre A ve B farklı olduğunda "A ve B arasındaki fark" deyiminin bir göndergesi vardır, tersi durumda yoktur. Bu fark genel olarak hem doğru hem de yanlış önermelere uygulanır. "*a* R *b*" "*a*'nın *b* ile R bağıntısı vardır."a karşılık geliyorsa, o zaman *a* R *b* doğru olduğunda *a* ve *b* arasında R bağıntısı gibi bir varlık vardır. *a* R *b* yanlış olduğunda ise böyle bir varlık yoktur. Böylece herhangi bir önermeden, önerme doğruysa bir varlığa gönderim yapan, yanlışsa bir varlığa gönderim yapmayan bir gönderim deyimi elde edebiliriz. *Örneğin* Dünya'nın Güneş'in çevresinde döndüğü doğrudur (en azından böyle varsayacağız) ve Güneş'in Dünya'nın çevresinde döndüğü yanlıştır. Bundan dolayı "Dünya'nın Güneş'in çevresinde dönüşü" bir varlığa gönderim yaparken "Güneş'in Dünya'nın çevresinde dönüşü" bir varlığa gönderim yapmaz.[18]

"Yuvarlak kare", "2 dışındaki çift asal sayı", "Apollon", "Hamlet" vb. gibi tüm olmayan-varlıklar alanının şimdi rahatlıkla üstesinden gelinebilir. Bütün bunlar hiçbir şeye gönderim yapmayan gönderim deyimleridir. Apollon üzerine bir önermenin anlamı, "güneş-tanrısı" gibi, sıradan bir sözlüğün Apollon tanımı ile "Apollon"u değiştirdiğimizde ortaya çıkan anlamdır. Apollon'un geçtiği bütün önermeler yukarıdaki gönderim deyimleri kurallarınca yorumlanmalıdır. "Apollon"un birincil bir konumu varsa, bunu içeren önerme yanlıştır; konum ikincilse, önerme doğru olabilir. Öyleyse yeniden "Yuvarlak kare yuvarlaktır."ın anlamı "Yuvarlak ve kare olan bir ve yalnızca bir *x* varlığı vardır ve o varlık yuvarlaktır." olur. Bu, Meinong'un savladığı gibi doğru değil, yanlış bir önermedir. "En yetkin Varlığın tüm yetkinlikleri vardır; var olma bir yetkinliktir; öyleyse en yetkin Varlık vardır." şuna dönüşür:

> "En yetkin olan bir ve yalnızca bir *x* varlığı vardır; bu birin bütün yetkinlikleri vardır; var olma bir yetkinliktir; öyleyse o bir vardır." Bir kanıt olarak bu, "En yetkin olan bir ve yalnızca bir *x* varlığı vardır." öncülü bir kanıt gerektirdiği için başarısızdır.[19]

Bay MacColl (Mind, N.S., No. 54 ve yine No. 55, s. 401) bireylere gerçek ve gerçek olmayan olmak üzere iki tür olarak bakıyor. Bundan dolayı o, boş-sınıfı bütün gerçek olmayan bireyleri içeren sınıf olarak tanımlıyor. Bu, "Fransa'nın şimdiki kralı" gibi deyimlerin gerçek bir bireye gönderim yapmadığını, yine de bir bireye ancak gerçek olmayan bir bireye gönderim yaptığını varsayar. Bu, özünde Meinong'un kuramıdır. Çelişmezlik yasası ile çatıştığından bu kuramın reddedilmesi gerektiğini daha önce görmüştük. Bizim gönderim kuramımıza göre hiçbir gerçek olmayan bireyi savunmak zorunda değiliz. Bu yüzden boş-sınıf bütün gerçek olmayan bireyleri üye olarak içeren sınıf değil, hiçbir üye içermeyen sınıftır.

Kuramımızın sonuçlarını gönderim deyimlerinden oluşan tanımların yorumlanması açısından gözlemlemek önemlidir. Matematik tanımların çoğu bu türdendir: örneğin, "*m* – *n*'nin anlamı *n*'ye eklendiğinde *m*'yi veren sayı olur." Böylece *m* – *n* belirli bir gönderim deyimiyle aynı anlama gelecek şekilde tanımlanır; ancak gönderim deyimlerinin yalıtılmış durumda hiçbir anlamları

[18] Bir önermeden türettiğimiz bu tür varlıklar, ne içinde geçtiği önermelerle ne de türetildiği önermelerle özdeştir.

[19] Aynı uslamlama en yetkin Varlıklar sınıfının bütün üyelerinin var olduğunu geçerli olarak kanıtlayabilir. Bu sınıfta bir üyeden *fazlasının* olamayacağı da biçimsel olarak kanıtlanabilir. Ancak yetkinlik tanımı bütün olumlu yüklemlere sahip olma olarak alınırsa, sınıfın bir üyesinin bile olmadığı biçimsel olarak neredeyse eşit derecede kanıtlanabilir.

olmadığına karar vermiştik. Bu nedenle tanım aslında şu şekilde olmalıdır: "*m* – *n*'yi içeren herhangi bir önerme, '*m* – *n*'nin '*n*'ye eklendiğinde *m*'yi veren sayı' deyimi ile değiştirilmesi ile sonuçlanan önerme anlamına gelecektir." Elde ettiğimiz bir önerme, bir gönderim deyimi içeren önermelerin yorumlanması için önceden verilmiş olan kurallara göre yorumlanır. Herhangi bir *m* ve *n* sayısı için *n*'ye eklediğimizde *m*'yi veren bir ve yalnızca bir *x* sayısı varsa; bir *x* sayısı vardır ve onu, içinde $m-n$ deyiminin geçtiği bir önermede $m-n$ deyimi yerine koyduğumuzda önermenin doğruluk ya da yanlışlığı değişmez. Ancak diğer durumlarda, "*m* – *n*"nin birincil bir konumda olduğu bütün önermeler yanlıştır.

Özdeşliğin kullanışlılığı yukarıdaki kuram ile açıklanır. Bir mantık kitabı dışında hiç kimse hiçbir zaman "*x x*'tir." demek istemez; yine de özdeşlik öne sürümleri sık sık "Scott *Waverley*'nin yazarıydı." veya "Sen o kişisin."[20] gibi biçimlerde yapılır. Bu önermelerin anlamlarını dile getirebilmek ancak özdeşlik kavramı ile olanaklı olur ancak bunlar basitçe Scott'ın, *Waverley*'nin yazarı gibi başka bir terimle ya da senin, o kişi gibi başka bir terim ile özdeş olduğunu söylemezler. "Scott *Waverley*'nin yazarıdır." tümcesinin en kısa dile getirilişi şöyle gibi görünüyor: "Scott *Waverley*'yi yazdı; *y Waverley*'yi yazdıysa *y*'nin Scott ile özdeş olduğu, *y* için her zaman doğrudur." Bu yolla özdeşlik "Scott *Waverley*'nin yazarıdır."a girer ve bu türden kullanımlar sayesinde özdeşlik dile getirilmeye değerdir.

Yukarıdaki gönderim kuramının ilginç sonuçlarından biri de şudur: doğrudan tanımadığımız ancak yalnızca gönderim deyimleri aracılığıyla tanımlayabildiğimiz herhangi bir şey olduğunda, o zaman bu şeyin gönderim deyimleri aracılığıyla ortaya konduğu önermeler bu şeyi bir bileşen olarak gerçekten içermezler. Ancak bunun yerine gönderim deyimlerinin içindeki sözcüklerin dile getirdiği bileşenlerden oluşurlar. Dolayısıyla anlayabildiğimiz her önermede (*e.d.* yalnızca doğruluğunu ya da yanlışlığını yargılayabildiğimiz değil, üzerine düşünebildiğimiz bütün hepsinde), bütün bileşenler bizim doğrudan tanıdığımız gerçek varlıklardır. Madde (fizikte geçen madde anlamında) ve başka insanların zihinleri gibi şeyleri biz yalnızca gönderim deyimleri aracılığıyla biliriz, *e.d.* onları *tanımayız* ancak onları şu ve şu özellikleri olan olarak biliriz. Bundan dolayı, herhangi bir maddi parçacık, ya da birinin zihnine ilişkin $C(x)$ önermesel fonksiyonları oluşturabilsek de yine de doğru olması gerektiğini bildiğimiz bu şeyleri dile getiren önermeleri tanımayız çünkü bu söz konusu gerçek varlıkları kavrayamayız. Biz "Birinin şu ve şu özellikleri olan bir zihni vardır."ı biliriz ancak A söz konusu zihin *olduğunda* "A'nın şu ve şu özellikleri vardır."ı bilemeyiz. Bu durumda, bir şeyin kendisini tanımadan ve sonuç olarak o şeyin kendisinin bir bileşen olduğu tek bir önerme bilmeden, özelliklerini biliriz.

Savunmakta olduğum görüşün birçok diğer sonucu ile ilgili hiçbir şey söylemeyeceğim. Okurdan yalnızca, görüşe—açıkça aşırı karmaşık olmasından dolayı bunu yapmak çekici gelse bile—kendi başına gönderim konusunda bir kuram inşa etme girişiminde bulunana kadar kesin olarak karşı çıkmamasını dileyeceğim. Bu girişimde bulunan kişi, doğru kuramın önceden bekleyeceği kadar basit olamayacağına ikna olacaktır.

[20] "Thou art the Man", Edgar Allan Poe'nun bir öyküsüdür. [ç.n.]